

Kareta obrovská.
Foto Archiv AOPK ČR

Masožravá bublinatka Quelchova (*Utricularia Quelchii*) na vrcholové plošině Auyan Tepui ve Venezuele. Foto Archiv AOPK ČR

restného činu, u nichž je stanoven přísnější trest, než který může být uložen pro základní skutkové podstaty. Je tomu tak v případě, půjde-li o organizovaný zločin či pokud pachatel spáchá trestný čin podle § 299 trestního zákoníku v úmyslu dosáhnout majetkového prospěchu stanovené výše, dále pak v případě poškození biotopů či populací (srov. § 299 odst. 3 a 4).

Statistiky a aktuální tendence

Podle zpravodajství kriminalistů⁶ jsou dlouhodobě nejčastější trestnou činností proti životnímu prostředí pytláctví (§ 304 trestního zákoníku). Další frekventovanou skupinou jsou jednání týkající se týrání a zanedbání péče o zvířata (§ 302 a § 303 trestního zákoníku). Poměrně časté jsou rovněž případy spojené s nelegálním držetím a obchodováním s exempláři zvláště chráněných druhů a rostlin, z nichž většina byla s mezinárodním prvkem.

Podle Statistických ročenek kriminality, které zpracovává Ministerstvo spravedlnosti ČR,⁷ se pohybovaly počty pachatelů stíhaných pro trestný čin neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami v dřívějších letech v řádu pouhých jednotek. Např. v roce 2010 bylo sice podle § 299 trestního zákoníku stíháno šest osob, nikdo však nebyl odsouzen. V roce 2011 pak byly podle tohoto ustanovení odsouzeny pouze dvě osoby.

Oproti tomu v roce 2014 již statistiky uvádějí 50 trestných činů neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě ros-

toucími rostlinami. Obžaloba byla vznesena v 31 případech. Odsouzeno bylo celkem 16 osob. Pouze v jednom případě však byl udělen trest odnětí svobody nepodmíněně, a to v délce 1–5 let. V roce 2014 nebyl zachycen žádný trestný čin neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti.

Vzhledem k tomu, že statistické údaje za loňský rok prozatím nejsou k dispozici, není zřejmé, zda bude pokračovat stoupající počet odhalených trestných činů neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami.

Náznačkem, že vyšší počet stíhaných a odsouzených pachatelů pokračoval i v roce 2016, je aktuální rozsudek Okresního soudu pro Prahu-západ ze dne 26. 10. 2016, jímž byl obžalovaný shledán vinným, že v průběhu více než 10 let na různých místech České republiky postupně neoprávněně odejmul z přírody a usmrtil, v případě hmyzu za pomoci tzv. smrtičky, či sobě jinak opatřil pro sběratelskou potřebu anebo nebo na výměnu či

prodej mezi ostatními sběrateli 209 kusů jedinců zvláště chráněných druhů živočichů dle zákona o ochraně přírody a krajiny, které jsou uvedeny v Příloze III vyhlášky Ministerstva životního prostředí ČR č. 395/1992 Sb. jednak jako druhy kriticky ohrožené, jednak jako druhy silně ohrožené a jako druhy ohrožené. Tyto druhy vyhledal ve volné přírodě, odejmul, usmrtil a dále přechovával a prodal 31 ks exemplářů kriticky ohroženého druhu, 28 ks exemplářů silně ohroženého druhu a 149 ks exemplářů ohrožených druhů. Dále přechovával jeden kus jedince kriticky ohroženého střevlíka Menetriesova (*Carabus menetriesi*). K naplnění sběratelských zájmů pak nabízel k prodeji prostřednictvím aukčního portálu eBay 284 kusů jedinců zvláště chráněných druhů živočichů. Za tento zločin byl odsouzen podle § 299 odst. 4 trestního zákoníku k trestu odnětí svobody v trvání 2 roky, přičemž výkon trestu byl odložen na zkušební dobu v trvání 2 roky. Dále byl pachateli uložen trest propadnutí věci u 209 neživých exemplářů živočichů, zajištěných při domovní prohlídce u obžalovaného.

Poznámky (Endnotes):

- 1 DAMOHORSKÝ, M. a kol. Právo životního prostředí. Praha: C. H. Beck, 3. vydání, 2010, s. 73.
- 2 JANČÁŘOVÁ a kol. Odpovědnost v právu životního prostředí – současný stav a perspektivy. Masarykova univerzita roku 2013, 1. vydání, 2013, s. 14.
- 3 DAMOHORSKÝ, M. a kol. Právo životního prostředí. Praha: C. H. Beck, 3. vydání, 2010, s. 73.
- 4 Odlišením trestných činů od deliktů netrestního charakteru se blíže věnovala S. Havelková, v článku Odpovědnost za správní delikty a trestné činy publikovaném v Ochrana přírody č. 1/2012.
- 5 Seznam ohrožených druhů se stupněm ohrožení stanoví prováděcí vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 395/1992 Sb.
- 6 Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/trestna-cinnost-proti-zivotnimu-prostrediu.aspx>
- 7 Dostupné z: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>

Novinky v CITES po 17. konferenci smluvních stran v JAR

Jindřiška Jelínková

Ve dnech 24. 9. – 4. 10. 2016 proběhla v jihoafrickém Johannesburgu již 17. konference smluvních stran CITES (Úmluva o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin). Jednalo se o doposud největší akci svého druhu, zúčastnilo se jí přes 3500 delegátů, zastoupeno bylo 158 vlád a jako pozorovatelé byla přítomna také řada zástupců nevládních a mezivládních organizací. Program konference zahrnoval 90 bodů a dalších 62 návrhů na změny v přílohách CITES, předložených 64 smluvními

stranami. Českou republiku reprezentovala delegace složená ze zástupců Ministerstva životního prostředí (Ondřej Klouček, Barbora Hirschová), Agentury ochrany přírody a krajiny ČR (Jindřiška Jelínková) a České inspekce životního prostředí (Pavla Říhová), vedená velvyslancem ČR v JAR Michalem Králem. Jednalo se o vůbec první konferenci CITES, kde EU mohla vystupovat jako smluvní strana Úmluvy s 28 hlasy. V následujících řádcích představíme některé změny v přílohách CITES odsouhlasené v Johannesburgu.

Skupinka kozorožců kavkazských (*Capra caucasica caucasica*) v Zoo Olomouc. Foto Milan Kořínek

Pomůže CITES žakovi?

Za hlavní ochrannářský úspěch konference lze označit přeřazení papouška žaka šedého (*Psittacus erithacus*) z přílohy CITES II do přílohy CITES I. V příloze I jsou zařazeny druhy ohrožené vyhubením, s nimiž je mezinárodní obchod zakázán; naopak příloha CITES II zahrnuje druhy, kterým by mohlo hrozit vyhubení, pokud by mezinárodní obchod s nimi nebyl regulován. V případě žaka bylo konstatováno, že zařazení tohoto druhu v CITES II jednoznačně selhalo, jelikož mezinárodní obchod dovedl druh na samý pokraj vyhubení ve volné přírodě. Nejedná se ale pouze o obchod legální, ale v tomto případě bují především obchod nelegální, který se společně s ubýváním přirozeného prostředí (lesy rovníkové Afriky) na poklesu početnosti populací žaka podepsal nejvýrazněji. Násilné a drastické techniky získávání jedinců z volné přírody, v jejichž důsledku dochází k vysoké úmrtnosti jedinců už po odchytu a před vlastním transportem a také v jeho průběhu (30–90 %), zůstávají hlavním důvodem neudržitelného odběru jedinců z volné přírody. Druh mnohde zcela vymizel, nebo se vyskytuje jen lokálně ve velmi malých počtech.

Číslo hovoří jednoznačně: ve volné přírodě došlo k poklesu početnosti žaka šedého za tři generace (46,5 roku) o 50 % (v Ghaně o 90 %, také v Beninu je extrémně vzácný či místně vyhubený, dále v Burundi, Guineji, Guineji–Bissau, Keni, Rwandě, Tanzanii a Togu).

Žako šedý je nyní nejpřísněji chráněn v příloze CITES I. Foto Milan Bartl

Od roku 1975 do 2014 bylo z volné přírody vyvezeno přes 1,3 milionu jedinců: druh se tak stal nejvíce obchodovaným ptákem z příloh CITES. Na 800 měsíčně vyvezených exemplářů připadá ve skutečnosti až 1500 odchycených jedinců. Společně s přeřazením do CITES I byla schválena řada opatření, která musí areálové státy podniknout, aby se zamezilo ničení žakem upřednostňovaných biotopů a obchodu s jedinci z volné přírody. Nezbyvá než doufat, že celosvětový zákaz obchodu s jedinci žaků šedých z volné přírody pomůže zastavit rapidní úbytek druhu v jejich domovině. Administrativní zátěž, kterou to přinese chovatelům a úřadům v ČR s nástupem povinné registrace exemplářů a vydáváním výjimek ze zákazu obchodních činností, vnímáme jako logický následek přísné ochrany druhu ve volné přírodě.

Málo známí, o to více ohrožení

Dalším významným úspěchem jednání v Jihoafrické republice bylo přeřazení osmi druhů afrických a asijských luskounů (*Manis* spp.) do CITES I. Luskouni jsou zejména na asijském trhu vysoce žádaní pro štítky, kterými je kryto jejich tělo. V tradiční asijské medicíně se těmto štítkům připisuje léčivý účinek a také maso luskounů představuje tradiční vyhlášenou pochoutku. Jedná se o úzké potravní specialisty žijící se mravenci a termity, a také z toho důvodu je jejich chov v lidské péči velmi náročný, odchovy v zajetí se nedaří ani zkušeným zoologickým zahradám. Populace ve volné přírodě byly vypleněny i přesto, že na vývoz jedinců z volné přírody byly od roku 2000, kdy byli luskouni v CITES II, stanoveny nulové vývozní kvóty.

Vývoz kostí a částí těl lvů z volné přírody bude zakázán. Foto Archiv AOPK ČR

A co moře?

Úspěch zaznamenala ochrana přírody i u mořských druhů. Do CITES II byl zařazen žralok hedvábný (*Carcharhinus falciformis*), všichni žraloci z rodu liškoun (*Alopias* spp.) a manty (*Mobula* spp.). U žraloků byl vyjednáno roční odklad vstupu jejich zařazení do CITES II v platnost, u mant šlo o půlroční posun. V příloze CITES II se nově ocitli také zástupci rodu *Nautilus* spp., známí hlavonožci loděňky, jejichž schrány jsou oblíbeným suvenýrem.

Tři savci a EU

Smluvní strany CITES zamítly snahu Svazijska o umožnění legálního mezinárodního obchodu s nosorožčí rohovinou, kdy nebyl odhlasován požadavek na povolení obchodu s rohovinou nosorožce tuponosého jižního (*Ceratotherium simum simum*). Svazijsko navrhovalo povolení prodeje limitovaného objemu rohoviny licencovaným obchodníkům do Asie k nasycení poptávky po rozích jako komodity pro tradiční asijskou medicínu a pro výrobu ozdobných předmětů. Rohovina by měla pocházet ze státních zásob (300 kg) a z rohů, které se získávají na nosorožčích farmách (20 kg ročně). Zisk z prodeje rohoviny by byl zpětně investován do ochrany nosorožců ve Svazijsku. Návrh byl široce diskutován, podpořen byl zejména Japonskem, Namibií, JAR, Zimbabwe a Demokratickou republikou Kongo. V hlasování však návrh neprošel, a to zejména proto, že jakékoli povolení mezinárodního obchodu s nosorožčí rohovinou by dále podnítilo nejen

v Asii poptávku, k jejímuž nasycení by nemohla postačit ani dosud žijící populace nosorožců.

Na návrh EU a Maroka byl z CITES II do CITES I přeřazen magot (*Macaca sylvanus*), který se vyskytuje izolovaně v Maroku a Alžírsku a je již zcela vyhuben v Tunisku. Jedná se o nejběžněji zabavovaný druh savce v EU z důvodu nelegálního nakládání, a to i přesto, že od roku 1997 platí zákaz dovozu zmiňovaného primáta z Alžírsku a Maroka do zemí EU. Zejména mláďata jsou v EU vyhledávána jako domácí mazlíčci.

Za významný počin schválený konferencí považujeme zařazení kozorožce kavkazského (*Capra caucasica*) do CITES II. Jedná se totiž o návrh, s nímž přišla delegace ČR a který připravila AOPK ČR a Zoo Olomouc. Návrh předkládala EU společně s Gruzii jako jedním z areálových států. Druh čelí velkému tlaku ze strany trofejových lovců a zejména početnost západokavkazského poddruhu *Capra caucasica caucasica* je velmi nízká. Za poslední tři generace se snížila o více než o polovinu. Původně bylo usilováno o ustavení nulových vývozních kvót na poddruh *Capra caucasica caucasica*, kterého ve volné přírodě přežívá už jen 5000 jedinců (v Gruzii již jen 150 zvířat), ale vzhledem k odporu Ruska jako druhé areálové země byl nakonec návrh předložen bez kvót.

Nezapomínejme na dřeviny

Změny v klasifikaci stupně ohrožení nastanou i u dřevin, poskytujících ceněné dřevo. Do přílohy CITES II byly zařazeny všechny druhy rodu *Dalbergia* (palisandr), kromě druhu *Dalbergia nigra*, který je již v příloze CITES I. Několik stovek druhů palisandru se vyskytuje v tropických oblastech Střední a Jižní Ameriky, Afriky, Madagaskaru a jižní Asie a jejich dřevo zůstává významnou surovinou pro výrobu hudebních nástrojů a nábytku. Protože čerstvé dřevo voní po růžích, prodává se pod obchodním názvem růžové dřevo (rosewood). Do CITES II byly nově zařazeny také tři druhy afrických stromů rodu *Guibourtia*, který je známý pod názvem bubinga. Rovněž i jeho dřevo se stalo významným obchodním artiklem a poptávka po něm vzrostla za posledních pět let o 300–500 %, a to zejména na čínském trhu. Zařazení do CITES II by mělo významně pomoci regulaci nelegální těžby a mezinárodního obchodu s uvedenými druhy vzácných dřevin.

Znovu sloni a lvi

Menšího úspěchu z pohledu ochrany přírody se daří dosahovat v regulaci mezinárodního obchodu

Návrh na zařazení všech populací slonů afrických do CITES I neprošel. Sloni afričtí v Národním parku Pilanesberg (JAR). Foto Jindřiška Jelínková

se slony africkými (*Loxodonta africana*). Návrh na přeřazení všech afrických slonů do CITES I neprošel. Fakticky by se jednalo o přeřazení populací z JAR, Zimbabwe, Botswany a Namibie z CITES II do CITES I, protože všechny ostatní africké areálové státy již mají populace slonů začleněny v příloze CITES I. Jelikož početnosti slonů ve zmiňovaných čtyřech státech nemají klesající tendenci, ale naopak rostou či stagnují, nebyla splněna biologická kritéria pro přeřazení těchto populací do nejpřísnější kategorie CITES. Více se problematice ochrany slonů afrických věnuje v jednom z předchozích čísel časopisu Ochrana přírody, (71, 6, 38–44, 2016).

Velmi sledovaným byl také návrh na zařazení všech populací afrických lvů (*Panthera leo*) do CITES I. Na africkém kontinentu došlo v letech 1993–2014 k poklesu početnosti uvedené šelmy o 43 % a nepříznivý trend nadále pokračuje; lev obývá již jen 8 % ze svého původního areálu. Západoafrická populace je odhadována jen na 400 jedinců; lev byl zcela vyhuben ve 12 afrických zemích. V posledních letech nastupuje nový trend v poptávce po lvech. Jejich kosti a části těl se ve velkém využívají v tradiční asijské medicíně jako náhražka tygřích kostí. Jelikož tygrů je nedostatek, jsou často jejich kosti nahrazovány lvími.

Na konferenci nedošlo k prosazení přísnější ochrany pro lvy, avšak bylo dohodnuto, že vývoz kostí a částí těl lvů původem z volné přírody bude zakázán. S ohledem na velké množství farem, kte-

ré chovají lvy v zajetí, by měla každá země, která obchoduje s částmi těl lvů, stanovit roční kvótu na kosti lvů pocházejících z odchovu. Tak by se mělo zamezit obchodování s kostmi z volně žijících lvů, jakkoli se toto opatření může zdát na zprůsňení režimu ochrany lvů slabé (viz Ochrana přírody, 71, 5, 42–48, 2016).

Sokol stěhovavý – ikona druhové ochrany

Zmírnění mezinárodní ochrany představoval návrh Kanady na přeřazení sokola stěhovavého (*Falco peregrinus*) z CITES I do mírnějšího režimu CITES II. Populace sokola ve volné přírodě již nesplňuje kritéria pro zařazení v CITES I, neboť došlo k její stabilizaci. Od roku 2015 je zmiňovaný ptačí predátor klasifikován mezinárodní unií ochrany přírody jako druh málo dotčený. Ačkoli naprostá většina mezinárodního obchodu (85 %) se uskutečňuje se sokoly odchovanými v lidské péči, popřípadě s jejich kříženci s raryhy (rarah velký *Falco cherrug*, popř. rarah lovecký *Falco rusticolus*), nelze předem odhadnout, jaký by mělo zmírnění mezinárodní regulace obchodování se sokoly stěhovavými dopad na volně žijící populace zejména v některých asijských zemích, kde nejsou dostatečně nastavena kontrolní opatření a postupy zamezující využívání volně žijících jedinců pro komerční účely. Několik zemí tuto pochybnost na konferenci zmínilo a debatovalo se i o možnosti přeřadit do CITES II jen populace v USA a Kanadě. Kanada však odmítla svůj návrh upravit, hlasovalo se tedy o přeřaze-

Krokodýlovec čínský – očekává se ztráta všech jeho přírodních biotopů v Číně do roku 2100. Foto Milan Kořínek

Gekon modrý, endemický druh Tanzanie – nově v CITES I. Foto Milan Kořínek

ní druhu v celém areálu výskytu do CITES II a návrh neprošel. Sokol stěhovavý tak zůstává zařazen v příloze I.

A nakonec plazi

Chovatelské veřejnosti v ČR se může do-
tknout také zařazení gekona modrého
(*Lygodactylus williamsi*) do přílohy CITES I.
Jedná se o endemit Tanzanie, s nímž se hojně
obchoduje na evropském a americkém trhu,
a to i přesto, že se vyskytuje zejména v chrá-
něných územích. Je odhadováno, že mezi

lety 2004–2009 bylo pro obchod s domácími
mazlíčky odebráno 15 % celkové populace.
Druh byl kategorizován jako kriticky ohrožený
podle Červeného seznamu IUCN a kromě
mezinárodního obchodu mu neprospívá ani
ničení stanovišť nelegálním odlesňováním,
těžbou dřeva a vypalováním. Skutečnost, že
byl druh zařazen do CITES I, bude pro české
chovatele znamenat také povinnost registro-
vat chované jedince, přičemž pro účely jejich
prodeje v EU bude nutné žádat o výjimku ze
zákazu obchodních činností. S těmito admi-
nistrativními úkony je spojena také povinnost
každý exemplář nezaměnitelně označit.

Podobná situace nastala u krokodýlovce čínské-
ho (*Shinisaurus crocodilurus*), který byl přeřazen
z CITES II do CITES I. Druh se vyskytuje v Číně
a Vietnamu a rovněž v jeho případě jej ohrožuje
poptávka pro chov v lidské péči. V kombinaci
s rozpadem, ničením a ztrátou přírodních stano-
višť, skutečností, že druh je sedentární s mi-
nimální migrační schopností, pozdní pohlavní
dospělostí, konference odsouhlasila přeřazení
druhu do CITES I. Podle některých prognóz zmi-
zí do roku 2100 všechna přirozená stanoviště
druhu v Číně, pokud nenastane prudká změna
a nedojde k zákazu mezinárodního obchodu
v kombinaci se zastavením ničení jeho biotopů.
Zbytková populace ve volné přírodě je odhado-
vána na 1050 jedinců.

Do CITES I byl zařazen také vietnamský ende-
mit gekon *Cnemaspis psychedelica*, u něhož
byl od roku 2013 zaznamenán významný ná-

růst mezinárodního obchodu zejména v Rusku
a EU. Areál tohoto druhu představuje již jen
5–6 km² a ve volné přírodě zbývá posledních
600 jedinců. V důsledku nízké početnosti se
druh jen velmi pomalu vzpamatovává z nad-
měrného sběru jedinců. Do CITES I již nyní
patří také 5 druhů rodu *Abronia* spp. a dalších
5 druhů bylo zařazeno do CITES II se stano-
venými nulovými kvótami pro vývoz jedinců
z volné přírody. Jedná se o rod, jehož zástupci
se vyskytují v chladných horských lesích v Me-
xiku, Guatemale, Hondurasu, Salvadoru a jsou
likvidováni sběrem pro obchod s terarijními
zvířaty. Mezi jmenovanými zeměmi, kde jsou
druhy nabízeny k prodeji, byla jmenována
i Česká republika. Další čeledí, ve spojitosti
s níž byla zmíněna Česká republika, je čeleď
varanovcovití (*Lanthanotidae*). Zástupci této
skupiny žijí v Indonésii a Malajsii a jsou vysoce
poptávaní pro obchod s terarijními zvířaty
převážně v Evropě, kde jsou také v hojných
počtech nabízeny ke koupi. Konference na-
konec odsouhlasila zařazení varanovcovitých
do CITES II s nulovými vývozními kvótami pro
jedince z volné přírody.

Změny již platí

Veškeré změny v přílohách CITES odsouhlasené
Konferencí smluvních stran vstoupily celosvě-
tově v platnost 2. ledna 2017. Pro členské země
Evropské unie tyto změny platí od 4. února 2017
s platností nařízení Komise (EU) 2017/160. Změ-
ny v přílohách CITES, resp. nové seznamy, lze
nalézt na webu Úmluvy CITES (www.cites.org)
jako přílohu Notifikace 2016/068.

Zelená infrastruktura: co a proč se ztratilo v překladu?

Michael Hošek

Jednou ze zajímavostí české ochrany přírody je její nejednotný přístup k zahraničním iniciativám a nástrojům. Některé tvrději opomíjíme, jiné až

přehnaně oslavujeme, a to v obou případech často bez hlubší analýzy. Kde se v těchto pomyslných extrémech nachází koncept tzv. Zelené infrastruktury?

Krajina Králického Sněžníku. Většina krajinných prvků zde má přírodní charakter a kvalita ekosystémů a jejich funkcí je zde z hlediska celonárodního průměru jistě nadprůměrná. Otázkou je, zda je třeba v takových územích Zelenou infrastrukturu cíleně vymezovat. Foto Zuzana Růžičková

Sokol stěhovavý zůstává v celém svém přirozeném areálu výskytu zařazen v příloze CITES I. Foto Milan Kořínek